

>> Parc Bosc, a Figueres.

Jardins i parcs públics

Els jardins i parcs públics són aquells espais urbans dissenyats i destinats al gaudi i esbarjo dels ciutadans. Filla de l'estat del benestar, la figura del jardí públic és una conquesta social i com a tal ha de ser estudiada i contextualitzada. Pel seu origen i la seva condició, han de ser valorats com el bé cultural que són, per assegurar-ne un ús adequat i compatible amb la seva perdurabilitat.

ROSA M. GIL I TORT > TEXT

Fins ben entrat el segle XVIII el concepte de jardí feia referència a un bé privat en mans de les classes més afavorides. Ens referim als jardins reials d'arreu d'Europa, concebuts per al descans i esbarjo de l'aristocràcia. Al seu costat, com a herència medieval, trobem altres jardins sovint relacionats amb l'Església i que, com a evolució de l'*hortus conclusus*, se situen en claustres i espais adossats a monestirs i catedrals.

La idea de jardí públic

Esdeveniments com la Revolució Francesa i la Revolució Industrial i el creixement del poder urbà de la burgesia a les ciutats modificaren aquest paradigma secular. El jardí va esdevenir un benefici a conquerir. Aquesta voluntat esperonà la reivindicació popular i esdevingué una prioritat política per garantir unes millors condicions de vida a les ciutats, que s'havia de traduir en una millor salubritat i, en definitiva, una major productivitat i riquesa. Aquest procés va tenir episodis emblemàtics, com les primeres disposicions polítiques de l'An-

glaterra del segle XVIII per destinar sòl públic a la construcció de jardins i parcs, i la conquesta dels espais aristocràtics per part de les masses populars després del 1789 francès. Al llarg del segle XIX sovintejaren els projectes de creació de parcs i d'alliberament d'espais privats per a usos públics. Els models que es van imposar s'inspiraven en el Versalles d'André Le Nôtre i l'estil anglès de recreació de paisatges idealitzats, l'introduïdor i artífex dels quals fou Lancelot Brown, més conegut per Capability Brown. A nivell mundial el s. XIX fou el segle de la construcció i consolidació de grans parcs públics. Alguns, com el Hyde Park de Londres o el Retiro de Madrid, que ja existien des del segle anterior, van ampliar la seva extensió i accés. Uns altres es crearen de nova planta: el Central Park de Nova York, els Bois de Vincennes i de Boulogne a París i la Ciutadella de Barcelona, per exemple.

A Girona, el parc de la Devesa va ser el primer parc de la demarcació nascut amb vocació pública. No fou, però, fins a l'adveniment del segle XX que va créixer la cons-

El jardí públic va esdevenir un benefici a conquerir, esperonà la reivindicació popular i esdevingué una prioritat política

>> Parc de la Draga, a Banyoles.

ciència de la necessitat de parcs públics a les nostres comarques. Es generalitzaren els projectes de jardins públics de nova planta, l'evolució d'un dret comunal dels ciutadans sobre determinats espais i l'obertura pública de certs closos privats. Polítics i urbanistes del primer terç del segle xx situaren la dotació de jardins i parcs a les ciutats com una prioritat, en sintonia amb els corrents europeus i nord-americans del moment. En trobem un testimoni en les notes manuscrites de l'aleshores arquitecte municipal de Girona i Figueres, Ricard Giralt Casadesús. Fent referència a les seves lectures de Bernard Lévy, Giralt apuntava: «Diu M. Whittet [que els parcs] són parts de tendresa, de dolçor, i de repòs per a les masses, els esposos i els enamorats, són fets per a tota la població rica i pobra amb drets i privilegis iguals per a cada classe. Els parcs són grans civilitzadors i igualadors. Aixecant el poble vers una vida superior, són educatius; són una font d'inspiració. Baix tots els punts cada ciutadà hauria d'aixecar la mà a favor dels parcs; són l'herència del poble temps a venir».

Jardins i parcs urbans històrics

Avui que la nostra societat ha assolit un cert grau de benestar que permet tenir cobertes les necessitats bàsiques i poder disposar d'hores de lleure i repòs, madura el projecte gestat entre els segles XIX i XX de dotar de jardins i parcs les nostres ciutats. Hem vist, però, que el que va néixer com un equipament ciutadà ha assolit, en els casos en què feliçment ha perviscut, la categoria d'històric. El pas dels anys i la seva pròpia idiosincràsia han revestit el jardí o parc d'un valor cultural i patrimonial que l'ha revalorat però que, al mateix temps, n'ha augmentat la vulnerabilitat. La majoria dels autors consultats remarquen la necessitat de no confondre un jardí històric amb un equipament, si més no a l'hora de plantejar-hi determinats usos i intervencions que poden afectar la seva fragilitat. Els primers jardins històrics estan avui a l'abast dels gironins, al costat dels nous equipaments contemporanis que la democràcia ha fet –mai millor dit– florir. La clau de l'èxit rau en la capacitat d'harmonitzar patrimoni i gaudi en cada cas.

La darrera plantació de la Devesa, la dels plàtans actuals, es va fer cap a 1850, segons un projecte de l'arquitecte municipal Martí Sureda

La Devesa de Girona

Al nord-oest de la ciutat, entre els rius Güell, Onyar i Ter, des de sempre hi havia hagut un erm sorrenc on creixia vegetació espontània que era aprofitada pels giro-nins. Arbres per a llenya i altres recursos vegetals eren de lliure accés per als ciutadans. Aquest ús fou reforçat al segle xv amb diverses donacions reials a la ciutat. Fins al segle xviii l'espai va tenir usos diversos: cam-paments de forasters, explotació dels seus recursos per a usos domèstics en temps de pau i per a fortificacions en les guerres, lloc d'instrucció militar, passeig, etc. El primer document que certifica aquesta diversitat d'usos és un plànol del 1733, custodiat a la Biblioteca Central Militar de Madrid. S'hi consigna la plantació planificada de nous arbres i també l'ordenació de l'espai en «muchos bellos paseos para la Guarnición y habitantes de la ciudad». El projecte, signat el 26 d'abril de 1733 per Mac Evan, definia un veritable pla d'aprofitament del lloc amb la plantació d'àlbers negres i blancs i desmais. Els desmais es van triar per la seva facilitat de fer arrels i propiciar el creixement de feixina com a defensa del terreny. Els àlbers blancs, per la seva ràpida maduració, havien d'abastir les urgències de les obres, especialment pel que fa a bigues, taules i portes, i també els usos militars. Els àlbers negres havien de servir de matèria primera per als enginys d'artilleria. Tot plegat, a més, contribuiria a afermar el terreny i minvar els danys de les crescudes dels rius. En un document posterior se certifica que el projecte va tirar endavant i la plantació es va realitzar, si més no en part, i durant més d'un segle la Devesa continuà exercint les mateixes funcions, i els arbres varen anar creixent en la mesura que les crescudes dels rius i els fets de guerra els permeteren. Les plantacions d'espècies

com àlbers, pollancre i plàtans s'alternaven amb tales i destruccions. La darrera plantació, la dels plàtans actuals, fou realitzada cap a 1850, segons un projecte de l'arquitecte municipal Martí Sureda Deulovol, que també preveia el disseny d'un jardí a la zona més septentrional. Un plànol de 1862 conservat al Museu d'Història de la Ciutat documenta el projecte de Sureda per als jardins de la Devesa: sis rectangles enjardinats amb avingudes, rotondes i viaranys per emmarcar els diferents parterres. En destaca la idea de construir un laberint en un dels rectangles, seguint la moda europea. El jardí es va construir en part i és l'origen dels jardins actuals. Entorn de 1888 es plantejà una ampliació dels jardins fins al Ter, i s'hi pensava incloure grutes, estanys, bosquets, fonts i cascades a l'estil dels jardins romàn-tics, projecte que no es va fer realitat.

Durant el primer terç del segle xx la Devesa va viure la seva etapa més brillant com a escenari del lleure ciutadà. Consolidat com a únic parc i jardí públic de la ciutat, era visitat per ciutadans de totes les edats i condicions a la recerca d'espais d'esbarjo, esport, concerts, ballades, fires, mercats, etc. Les famílies hi anaven a berenar, els pintors a retratar-la, els esportistes a fer exercici... fet que va propiciar el disseny de diversos projectes i equipaments de carac-

>> *La Devesa de Girona.*

**Durant el primer terç del segle xx
la Devesa va viure la seva etapa més brillant
com a escenari del lleure ciutadà**

>> Parc Bosc de Figueres.

ter ludicoesportiu, com els camps d'esport, el projecte de piscina i llac i les pistes de tennis i frontó, entre altres. Després d'aquesta etapa que podríem qualificar d'algida dels anys 30, començà l'estancament dels seus usos i, especialment, un allunyament progressiu dels ciutadans del parc, fet que contribuï al seu deteriorament i a una minvant atenció per part dels administradors de la ciutat. La seva presència potent i el fet que durant dècades ha estat l'únic espai natural condicionat de la ciutat ha frenat la seva decadència, ha portat a l'abús del parc per a activitats no sempre compatibles amb l'espai i ha propiciat diversos projectes de millora i rehabilitació al llarg del segle xx. Avui el parc de la Devesa és l'espai natural històric més important de Girona. La seva doble condició de jardí i parc resulta un bon exemple de la problemàtica actual que viuen els jardins històrics a les ciutats.

El Parc Bosc de Figueres

L'any 1914, els llavors regidors de l'Ajuntament de Figueres Josep Pichot Gironès, silvicultor, i Joaquim Cusi Fortunet, farmacèutic, varen proposar a l'Ajuntament la construcció d'un parc que servís d'esbarjo als figuerencs. El lloc elegit eren uns terrenys erms de propietat municipal situats en la Muntanyeta, l'única elevació de la plana figuerenca, que condueix al castell.

Resulta entranyable el record dels passeigs per aquells indrets que realitzà anys més tard el mateix Joaquim Cusi: «Una carretera que une la Ciudad con este Castillo; el que firma estas líneas, amante de la naturaleza y de contemplar vastos horizontes, tenía como paseo favorito deambular con sus cordiales amigos, el primo Joaquín Cusi, el escritor y periodista, Carlos Costa, el Notario Don Salvador Dalí, padre del Pintor,

el profesor de Instituto Don Gabriel Alomar [...] De este vasto panorama que pocas ciudades pueden gozar, llegué a estar tan seducido, que propuse al amigo Salvador Dalí adquirir terrenos a lo largo de la carretera, terrenos que después decidí ofrecer a la ciudad, con la finalidad de que este encantador y único panorama pudiera ser contemplado a perpetuidad por los ciudadanos de Figueras que vinieran después de nosotros».

La idea va prosperar, i el 1915 es va encarregar el projecte de parc a Ricard Giralt i Casadesús, que acabava de ser nomenat arquitecte municipal i que va acollir amb entusiasme la idea, tot afirmant amb certa ironia que l'únic jardí públic de què disposaven aleshores els figuerencs era el cementiri. Giralt projectà un parc urbà adaptat a la topografia del lloc i especialment al seu clima. Aviat va desestimar la presència d'arbres i flors exòtiques i va triar les espècies autòctones que es podien adaptar més al terreny i amb menys necessitats de manteniment. La prioritat del projecte es basava en la seva adequació a les funcionalitats ciutadanes i les servituds del medi natural on s'havia d'inscriure. És significatiu observar que l'arquitecte parlava de *parc municipal* per davant de *parc-bosc* i de *jardins*, però amb el temps s'acabà imposant la denominació de *parc-bosc*. El projecte fou aprovat el 1916, però les obres no varen començar fins al 1920. El parc va restar isolat als afores de la població fins al primer terç del segle xx.

L'espai té una planta pentagonal irregular de 44.200 m², on es combinen els parterres geomètrics a la banda sud amb les zones de bosc situades a la part nord de la parcel·la. Uns passeigs arbrats recorren els límits del parc, mentre que l'espai interior s'ordena a partir d'encreuaments de camins que es troben a la plaça central i un espai de jocs infantils. L'accés principal, situat al passeig Nou, és posterior al projecte de Giralt i fou projectat per l'arquitecte Pelayo Martínez l'any 1926, quan ja s'havia urbanitzat la zona del Parc Nou, a l'extrem sud del parc. Aquest accés fou dissenyat amb doble escalinata noucentista, amb una font mural central i petites pèrgoles a cada costat. La seva inauguració va marcar l'eix de tot el parc i en va esdevenir l'accés principal. El Parc Bosc Municipal ha estat l'escenari principal de les activitats festives

L'arquitecte Ricard Giralt afirmava amb certa ironia que l'únic jardí públic de què disposaven aleshores els figuerencs era el cementiri

i de lleure dels figuerencs. L'any 1965 s'hi van traslladar les atraccions de les Fires de la Santa Creu, fet que va provocar una presència massiva de públic i el seu deteriorament. Durant les darreres dècades del segle xx s'hi van fer diverses millores i reparacions. L'aspecte actual del parc es deu a la reforma i restauració endegades l'any 2004.

El parc Nou d'Olot

El parc Nou d'Olot té el seu origen en una antiga finca senyorial que el 1932 va passar al municipi. És obert al públic des del 1943 amb rang de parc municipal d'Olot. La denominació de *parc Nou* va sorgir per oposició al nom de *parc Vell*, amb què també eren coneguts els jardins de la plaça Clarà. L'extensió del Parc Nou, d'unes quatre hectàrees, s'organitza en diferents espais: un jardí romàntic, enjardinaments a l'estil anglès, arbredes, un jardí botànic, un jardí de plantes medicinals i aromàtiques, creat el 2005, i unes zones humides, que permeten observar el cicle de la natura al llarg de l'any. Alguns dels exemplars que trobem al parc tenen més de 250 anys d'antiguitat, i el fet d'haver viscut dins un clos particular durant anys ha determinat la seva preservació en excel·lents condicions. El parc permet fer un itinerari pels diferents espais alternant les places de gespa amb els senders coberts, amb ponts i rierols. Una normativa hi permet l'accés sempre que es respecti la flora i la fauna i se segueixin els camins marcats. El valor afegit a destacar del parc és la presència d'arbredes de roure pènol, autòcton de la zona i darrer testimoni d'una espècie que antigament cobria tot el pla d'Olot. Aquesta presència, juntament amb la gran diversitat d'espècies autòctones i exòtiques, varen portar a la creació del Jardí Botànic de Vegetació Natural Olotina l'any 1986. A

l'interior del parc trobem la torre Castanys, obra de l'arquitecte Josep Fontseré de l'any 1844 i que el 1946 fou adaptada com a Museu d'Art Modern d'Olot. Actualment és la seu del Museu dels Volcans d'Olot i del Centre d'Informació del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa.

La maduresa del parc ha generat una rica biodiversitat, amb nombroses espècies d'ocells, com la puput i el pica-soques, a més de la resta d'aus habituals a la Garrotxa. També hi tenen el seu lloc les oques, que passen lliurement entre els visitants. A la sortida en direcció a la Moixina hi ha els horts del Mas Tarut, unes petites parcel·les hortícoles, d'uns 90 metres quadrats, que actualment es troben incorporades al parc amb la voluntat de conservar una activitat tradicional de la zona en plena consonància amb la defensa del medi natural.

Altres espais enjardinats d'interès a Olot els tenim a la plaça Clarà i la urbanització Malagrida. La plaça Clarà fa funcions de petit parc rectangular al centre d'Olot. L'espai s'urbanitzà el 1882, amb l'objectiu de convertir el solar que havia ocupat el primer convent de caputxins de la ciutat en una plaça i un jardí públic. L'ordenació fou obra del mestre d'obres Esteve Pujol, que hi projectà un jardí francès amb plàtans resseguint el perímetre de la plaça i passeigs amb bancs que conduïen a l'espai central, ocupat per un estany. Els jardins se situaven al nivell del carrer, que encara no estava envoltat de voltes. El 1914 es decidí posar el nom de Josep Clarà a l'indret i s'hi realitzaren algunes reformes, com l'eliminació dels arbusts i la supressió de l'estany central (1916). Deu anys més tard, el 1926, l'arquitecte municipal Josep Esteve Corredor va iniciar-ne una reforma integral que va donar com a resultat la seva imatge actual. Esteve va elevar la cota de la plaça respecte al carrer a una alçada de quatre esglaons, va envoltar l'espai d'una balustrada noucentista, va replantar els arbres conservant-ne els exemplars històrics i va dissenyar una font brollador en forma de copa per a l'espai central. L'obra s'inaugurà el 1928, i gràcies a la perseverança dels seus responsables avui podem contemplar aquest parc íntim i exuberant en el cor de la ciutat.

La urbanització de ciutat jardí que representa l'exemple Malagrida, promogut per l'indià Manel Malagrida el 1916 amb projec-

>> Parc Nou d'Olot.

Les reivindicacions populars van portar a la decisió de dedicar els antics terrenys del Girona FC a parc públic per als veïns de la riba dreta de l'Onyar

te de Joan Roca Pinet i ampliació de Josep Esteve Corredor, és també un espai natural emblemàtic d'Olot. Les seves cases amb jardí, les seves places, avingudes i rotondes enjardinades, remetent a l'estètica de les ciutats jardí angleses de principi del segle xx.

El parc de Sant Salvador de Santa Coloma de Farners

Tot i que el parc de Sant Salvador no fou legalment considerat d'ús públic fins al 1895, en realitat les seves arbredes i rieres i especialment les seves fonts han estat freqüentades pels habitants de Santa Coloma des de fa segles, com a mínim des del segle XVIII. L'espai es va anar consolidant com a parc públic des de final del segle XIX, mitjançant compres i donacions al municipi, el disseny de passeigs amb bancs, l'enjardinament i les escultures. S'hi accedeix des del centre de la vila pel passeig de Sant Salvador. Ja a l'interior del parc, el passeig de la Font Picant uneix les dues fonts principals. El parc està delimitat per les rieres de Sant Hilari i de Castanyet o dels Freres, que formen la riera Major, o de Santa Coloma. El seu origen el trobem en la font dedicada a Sant Salvador i una petita capelleta, ja esmentada en documents del segle XVIII. El 1937, en plena Guerra Civil, la capelleta fou enderrocada i s'acordà el canvi de nom de la font, que transitòriament passà a anomenar-se *font del Rocà*. El conjunt fou restaurat després de la guerra i l'actual font es va construir el 1976. El parc posseeix arbredes de plàtans, til·lers, castanyers d'Índia, xiprers, sequoies, eucaliptus i espècies autòctones com alzines, pins i suros. El parc de Sant Salvador, únic gran parc públic de Santa Coloma, és l'escenari de diferents convocatòries al llarg de l'any –aplecs de la sardana, fires diverses, concerts de festa major...– i lloc de partença i d'arribada de diferents rutes per la comarca.

>> Parc de Sant Salvador, a Santa Coloma de Farners.

Els jardins i parcs contemporanis

Cada època genera els seus propis espais, i poder gaudir d'aquells que han sobreviscut és un privilegi que cal valorar. Al mateix temps, hom ha de ser conscient que la contemporaneïtat d'alguns jardins actuals en cap cas justifica la superficialitat en les decisions que l'afecten. Tots els jardins històrics un dia van ser contemporanis, i gràcies als qui en van tenir cura avui els podem gaudir i contemplar en la seva essència. La vulnerabilitat dels jardins contemporanis la podem mesurar prenent com a exemple l'efímera vida del prometedor parc Central de Girona. Altres espais nascuts en les darreres dècades afortunadament tenen el futur més assegurat.

idea fou acceptada i el projecte s'encarregà a l'arquitecte Ramon Forcada Pons, el qual el desenvolupà entre els anys 1990 i 1992. El resultat fou un parc contemporani, de grans dimensions, pensat per al lleure i el desenvolupament d'activitats esportives i culturals d'àmbit urbà. Forcada va conservar la idea de les parcel·lacions d'Eisenman i hi introduí el valor afegit de la jardineria sostenible i la conservació del mecanisme tradicional de regulació de les crescudes de l'estany mitjançant cubetes inundables. Va optar per la plantació d'espècies autòctones o fàcilment aclimatables, i va estructurar els espais seguint l'estètica de les parcel·lacions agràries, alternant zones amb herba per trepitjar amb altres de destinades a la contemplació, super-

>> Passeig del parc de la Draga de Banyoles.

El parc de la Draga de Banyoles

A final dels vuitanta, en el context de la construcció de la Vila Olímpica de Banyoles, l'arquitecte nord-americà Peter Eisenman, guanyador del concurs de projectes per a la construcció d'un hotel en aquest espai, va proposar una ordenació de la zona situada a la ribera més septentrional de l'estany, és a dir, al nord de la Vila Olímpica. Els terrenys, aproximadament unes 13 hectàrees, havien estat antics aiguamolls i conreus a la vora de l'estany. El projecte d'Eisenman proposava recuperar les línies d'antigues parcel·lacions com a espai que servís de nexa entre la ciutat, la Vila Olímpica i l'extrem nord de l'estany. La

fícies dures i de sauló per desenvolupar-hi diferents tipus d'activitats, zones de pícnic, camins, passeigs, parterres, un estany interior i l'arranjament del tradicional camí perimetral de l'estany. El parc de la Draga de Banyoles, inaugurat el 1992, s'ha convertit en un bon exemple de parc contemporani que respon a les necessitats de la societat del segle XXI.

La ciutat de Girona i el sistema d'espais lliures d'ús públic

El Pla general d'ordenació urbana de Girona aprovat el 1986 i els plans especials que se'n derivaren proposaven la construcció d'una anella verda, des de la Devesa al Barri

>> Parc de la Draga de Banyoles.

El parc de Sant Salvador posseeix arbredes de plàtans, til·lers, castanyers d'Índia, xiprers, sequoies, eucaliptus i espècies autòctones com alzines, pins i suros

>> *Parc del Migdia de Girona.*

Vell, que havia de dotar la ciutat dels jardins i parcs que necessitava. Es preveia la construcció de quatre grans parcs: el Central, el del Migdia, el de Vista Alegre i el de les Ribes del Ter. La Devesa aviat deixaria de ser l'únic parc de la ciutat, un seguit d'espais alliberats serien transformats i s'aconseguiria, a més de beneficis dotacionals per als ciutadans, recórrer els diferents barris nascuts durant el segle XX i relligar la ciutat en un conjunt harmònic i planificat. Gairebé 25 anys després, el balanç i el resultat no responen del tot a les expectatives, però bona part del camí s'ha recorregut amb èxit.

El parc de Vista Alegre

A l'altre extrem de la ciutat, en els terrenys que fins a l'any 1970 va ocupar el mític Girona FC, i després que s'aturés un primer projecte de requalificació de l'espai en sòl edificable l'any 1971, les reivindicacions populars van portar a la decisió de construir-hi un parc públic per als veïns de la riba dreta de l'Onyar. El primer avantprojecte s'encarregà el 1983, i en aquella fase inicial preveia un parc tancat de nit, amb zones amb gespa, pistes esportives, passeigs i un auditori a l'aire lliure. El 1984 aquest programa s'exposà als veïns per recollir els suggeriments d'aquells que tant havien lluitat per la nova zona verda. El projecte definitiu, de 1986, incloïa diferents espais destinats a passeig, una zona de repòs amb gespa, jocs infantils, dues pistes poliesportives amb servei de vestidors i bar, auditori a l'aire lliure i una pèrgola com a punt de referència del conjunt. En total, eren 2.500 metres quadrats per a un equipament que havia de respondre a les necessitats d'esport i de

>> *Una de les làmines d'aigua del parc del Migdia de Girona.*

lleure del barri. El projecte, però, va patir diversos ajornaments i retallades que van acabar desvirtuant-lo del tot. Finalment es va optar per aplanar el terreny i adequar-lo amb arbres, bancs i jocs infantils. El 1994 s'hi projectà un pàrquing soterrani, que no va veure la llum fins anys més tard. El projecte original de parc no s'ha acabat de realitzar mai, i les necessitats reals d'aquest equipament per part dels veïns s'han hagut d'enquibir en l'espai disponible.

El parc Central

El parc Central va ser el primer dels parcs contemporanis projectat a la ciutat, i els seus autors foren els mateixos que havien redactat el Pla general d'ordenació urbana de 1986, fet que certificava la plena identificació del projecte amb els objectius inicials. Implantat en els antics terrenys ocupats per RENFE i els ferrocarrils d'Olot i Sant Feliu, el nou parc havia de posar fi a un històric descampat degradat al centre de la ciutat, entre l'estació de trens i el barri de Sant Narcís. Amb cinc hectàrees entre l'edifici de La Punxa i la plaça d'Europa, preveia edificis d'equipaments, laberints vegetals, passeigs arbrats amb castanyers d'Índia, un bosc mediterrani de pins, alzines i roures, estanys, zones de jocs infantils, jardins romàntics, roserars, etc. Alguns d'aquests elements restaren sobre el paper, però els ciutadans aviat s'acostumaren a seguir el pas de les estacions en la mutació cromàtica de les fulles dels liquidàmbars del passeig arbrat. L'equipament s'obrí al públic el 26 d'octubre de 1990 i de seguida formà part de la geografia del lleure i de les anades i vingudes dels veïns. S'esperava amb il·lusió el que els entesos

en deien la *maduració* del parc, la seva veritable dimensió adquirida amb el pas dels anys. El que ningú no s'imaginava és que el destí no li deixaria complir la majoria d'edat i que a l'estiu del 2008 s'iniciaria la trista etapa minvant que l'ha convertit d'espai de gaudi i passeig a pati d'operacions de la major obra d'infraestructura contemporània que ha viscut la ciutat: la nova estació de l'AVE i tot el que això està arribant a comportar.

El parc del Migdia

El Pla general d'ordenació urbana de 1986 preveia la desaparició de les casernes d'Emili Grahit i la reurbanització del solar: una petita part del sòl es destinaria a habitatge i la part més important, entorn del 75%, acolliria el gran parc del Migdia. El projecte, que fou encarregat al despatx Martorell-Bohigas-Mackay, preveia que els 44.410 metres quadrats del terreny es destinarien a zona verda, amb dues grans làmines d'aigua, una de les quals seria apta per el bany, terrasses, servei de bar, passeigs arbrats, zones de gespa, parterres, jocs infantils, una gran pèrgola central i un auditori a l'aire lliure.

Però la complexitat de l'operació, que passava pel conveni amb el Ministeri de Defensa, la subhasta pública de la part de sòl urbanitzable i el finançament de les obres del parc amb part dels ingressos de la subhasta, va provocar-ne un ajornament important. Aquesta dilació també va ser la causa de la modificació del projecte original, del qual es van suprimir elements importants, com l'auditori a l'aire lliure, i es va substituir la piscina inicial per un estany.

Finalment el parc obrí les seves portes el juny del 1999, més reduït i amb menys

equipaments del previst. Malgrat tot, aviat va respondre a les expectatives dels veïns, que el van ocupar des del primer dia en les seves estones d'oci i repòs.

El parc de les Ribes del Ter

El darrer parc previst en el Pla general del 1986 s'ubica a les ribes del Ter, en el tram comprès entre el pont de la Barca i el pont de Fontajau. La idea va néixer amb tres objectius principals: primer de tot, articular un nexa entre el Pavelló Poliesportiu de Fontajau i els barris de Taialà i Germans Sàbat i la ciutat; dignificar i fer visitable l'espai de les ribes del Ter, que tradicionalment havia estat el pati del darrere de la Devesa; i servir precisament de contrapunt a la Devesa com a equipament per a actes massius, activitats esportives i lleure en grans espais, per tal d'ajudar a preservar els valors històrics del parc centenari.

Amb aquest programa es va encarregar el projecte d'un parc fluvial que assegurés la preservació del medi natural i satisfés les necessitats de lleure dels ciutadans, seguint el Pla especial de protecció de la riba del Ter. El projecte, aprovat el 1994, va preveure la divisió del parc en dues grans àrees: l'entorn de pavelló de Fontajau seria de caràcter més lúdic i esportiu, amb un camp de futbol, una pista poliesportiva i quatre de tennis, mentre que la zona més propera al pont de la Barca es destinaria a aiguamolls, amb observadors d'ocells i zona de pícnic. Una passarel·la uniria el passeig de la Sardana de la Devesa amb l'esplanada del pavelló de Fontajau. Les obres s'iniciaren el 1996 i alguns aspectes del projecte restaren per desenvolupar.

>> *Parc de les Ribes del Ter, a Girona.*

>> *Parc de les Ribes del Ter, entre el pont de la Barca i el pont de Fontajau, a Girona.*

Un racó per a la nostàlgia: els jardins perduts

Com a darrer al·legat per mostrar la fragilitat dels jardins sotmesos als giravolts del destí i les prioritats de l'Administració, esmentarem alguns exemples de jardins que s'han perdut perquè foren bescantats o oblidats per sempre. És el cas, per exemple, del jardí de Santa Caterina. Un plànol de l'Hospital datat del 1739 ens mostra l'existència d'un petit espai designat amb el nom de Huerto y Jardín de la Botica, que el cartògraf va dibuixar amb la precisió geomètrica dels parterres. L'espai, que de ben segur degué estar poblat d'herbes medicinals per al guariment dels malalts, amb els anys restà oblidat, i la darrera restauració de l'edifici n'ha esborrat la petja definitivament. El mateix destí han compartit els nombrosos petits jardins dels diversos convents que ocupaven el Barri Vell i que la cartografia del segle XIX reflecteix fidelment. Les desamortitzacions i reocupacions els han menystingut, tot i que algun d'aquests espais encara malda amb rebel·lia per sortir a la foto aèria del Google com a darrera esperança de supervivència.

En aquesta mateixa línia tenim l'exemple del que havia de ser el jardí del solar dels Maristes, pensat per esponjar el compacte Barri Vell aprofitant l'enderroc del col·legi l'any 1979. La primera proposta d'enjardinar l'espai s'inscriu en el Pla especial del Barri Vell de 1983. Es va encarregar el projecte, però el 1987 la subhasta de les obres va quedar deserta enmig de la polèmica per l'enderroc d'un edifici en bon estat, la proposta de fer un aparcament sota els futurs jardins i els condicionants de zona arqueològica del solar. Trenta anys més tard l'espai resta com una cicatriu en el cor del nucli antic.

Rosa M. Gil i Tort

>> *La Devesa de Girona.*

Algunes estratègies en els models de gestió

La gestió dels parcs públics és un tema complex, que requereix pressupostos específics, personal especialitzat i també uns criteris d'actuació a curt, mitjà i llarg termini que permetin compatibilitzar usos i patrimoni. Els municipis han hagut d'assumir el repte de gestionar amb èxit aquest patrimoni. A continuació oferim una breu pinzellada de les polítiques de gestió que s'estan desenvolupant actualment.

A la ciutat de Torí, amb una presència important de zones enjardinades a la ciutat, amb la ràtio de 17 metres quadrats de verd urbà per habitant, des dels anys 70 mantenen un programa d'estudi i planificació que es va traduir en un Pla general regulador aprovat el 1999, basat en programes com el sistema *verde azurro*, l'Anella Verda, el sistema de carrils bici i el sistema *delle spine*. Cadascun d'aquests programes incideix en aspectes concrets del patrimoni vegetal i en propostes de gestió. El *verde azurro*, o 'verd blau', fa referència als jardins lligats als quatre rius de la ciutat i també als terrenys no cultivats i les zones degradades de potencial millora. Una primera iniciativa en aquest sentit fou el projecte de 1993 «Torí: ciutat d'aigües». Paral·lelament, l'Anella Verda incidia en els turons que envolten la ciutat i que requerien un tractament més extensiu i una connectivitat. Es proposava enllaçar els diferents turons mitjançant un camí de carena d'uns 45 quilòmetres. Dificultats econòmiques i d'expropiació varen limitar el projecte a la construcció de camins d'accés i comunicació entre els parcs dels turons. Pel que fa al sistema de carrils bici, s'inicià els anys 80 amb un doble objectiu: connectar els parcs existents i potenciar l'activitat física amb la bicicleta a l'interior dels parcs, i també millorar la mobilitat urbana amb alternatives ecocompatibles. El sistema *delle spine* es basa en l'aprofitament de la coberta de les línies ferroviàries enterrades o en desús. Tot plegat amb una voluntat integradora i una visió estratègica de futur, que segueix plenament vigent avui dia.

A les comarques de Girona trobem dos exemples destacats de models de gestió en les ciutats de Girona i Olot. Girona disposa del primer parc públic històric de la demarcació, la Devesa. Al llarg de la seva història

El jardí de Santa Caterina de ben segur que degué estar poblat d'herbes medicinals per al guariment dels malalts

aquest equipament ha representat per a l'Administració local un problema de gestió important i també un bon punt de partença per planificar els espais verds de la resta del territori. Ja en el nostre segle, l'any 2000, Girona, juntament amb Florència i Viena, va ser escollida per participar en el projecte Regreen (Rehabilitation of Public Historical Gardens and Greenhouses of the 19th Century), dins el programa europeu Cultura 2000. Va ser l'ocasió que va propiciar una nova relectura de la Devesa i l'elaboració d'un pla que fou presentat en el marc de la Jornada a Florència. Inspirat en la Carta de Venècia i la Carta de Florència, el pla incidia tant en el jardí romàntic com en el parc. En el primer es proposava la reconstrucció dels parterres originaris, noves plantacions, la restauració del canal d'aigua, la font i la tanca d'arbusts. També es preveia instal·lar nous llums i mobiliari urbà i restaurar els antics. Un punt important del programa se centrava en l'hivernacle, que es projectava renovar i dedicar a espècies de roses antigues i especials; la idea remetia a la primera exposició de flors a la ciutat, que fou precisament una exposició de roses. L'hivernacle havia d'esdevenir el quarter general de l'exposició de flors i una part de l'edifici es dedicaria a exposició permanent per atraure un públic especialitzat tot l'any. Paral·lelament, al parc de la Devesa es farien treballs de millora seguint el Pla especial de la Devesa per donar al bosc una dimensió internacional. També es pensava instal·lar-hi algunes escultures. Algunes d'aquestes millores, especialment en el jardí, són avui perceptibles, però molta part del projecte resta pendent de realitzar. En l'àmbit de parcs i jardins l'Ajuntament de Girona té penjada al seu web una Carta de serveis d'espais naturals, que a hores d'ara, però, no representa gaire cosa més que una declaració de principis.

Més al nord, la ciutat d'Olot també mereix el nostre interès pel model de gestió dels espais verds que porta a terme. L'entitat SIGMA, Consorci de Medi Ambient i Salut Pública de la Garrotxa, organisme fundat pel Consell Comarcal i l'Ajuntament d'Olot, té competències en medi ambient i sanejament i, en el cas dels jardins, l'any 2005 va redactar el Pla director dels espais verds d'Olot, que inclou el Catàleg d'Arbrat Monumental i Espais Singulares i diverses propostes

>> Torre Malagrida, a Olot.

d'actuació als barris. Es tracta d'un programa d'intervenció i gestió global que parteix del POUM (Pla d'ordenació urbana municipal) del 2003 i que sistematitza els diferents espais, des de les places arbrades i petits parterres als grans parcs històrics, fins a un total de 17 categories. En el document, cadascuna de les zones té fixat un tractament específic en funció de la seva extensió, situació, ús i història, sense oblidar els barris perifèrics i les zones boscoses que envolten la ciutat. El Pla director dels espais verds d'Olot com a document mestre i el catàleg i les propostes d'actuació als barris esdevenen un manual d'estil propi de tractament dels espais verds olotins que es fa prou palès en l'excel·lent estat de la vegetació de la ciutat.

Rosa M. Gil i Tort
és historiadora i arxivera.

PER SABER-NE MÉS:

RdGLINK

Un dels objectius del parc de les Ribes del Ter era servir de contrapunt a la Devesa com a equipament per a actes massius